

TOIMENPIDESUUNNITELMAT

POSION PUOLEISEN KITKAJÄRVEN SUUNNITTELUALUE

SUUNNITTELUALUEEN KUVAUS

Kitkajärvi eli Kitka on Suomen 20:nneksi suurin järvi. Se sijaitsee Oulun ja Lapin läänien rajalla Kuusamon ja Posion kuntien alueella. Kitkaan kuuluu kaksi osaa, Yli-Kitka ja Ala-Kitka, joita yhdistää Kilkilösalmi Kuusamossa. Yli-Kitkan pinta-ala on noin 20 700 hehtaaria. Siinä on paljon matalikoita ja karikoita, samoin syvänteitä yli 40 metriin asti. Suurimmat selkävedet ovat Turjanselkä, Luonselkä, Isoselkä, Vasikkaselkä ja Tolvanselkä. Ala-Kitkan pinta-ala on noin 53 000 hehtaaria. Yli-Kitkaan liittyy välittömästi järven luoteispäässä Posiojärvi. Karua, kirkasvetistä ja kohtalaisen luonnontilaista Kitkaa on nimetty "Euroopan suurimmaksi lähteeksi". Suuren massan takia Yli-Kitkan vesi jäätyy ja jäät sulavat myöhemmin kuin pienemmissä järvissä.

Kitka on kokonaisuutena Suomen ainoa säännöstelemätön suurjärvi. Kitkan vesistön vedenpintaa laskettiin 1800-luvulla kahdessa vaiheessa yhteensä noin 2,1 metriä, jotta rannoille saatiin lisää karjan rehua kasvavia luonnonniittyjä. Nykyinen korkeustaso on 240,4 m mpy. Järvellä on runsaasti hiekka- ja pienikivisiä rantoja. Myös matalikoilla ajoittain paljastuvat kiviröykkiöt ja hiekkasärkät ovat tyypillisiä.

Kitkajärven kasvillisuus on karuille vesille tyypillistä. Poikkeuksellista on harvinaisten murtovesilajien, kuten merividan ja uposvesitähden, esiintyminen. Myös muualla maassa harvinaista raania tavataan Kitkajärvessä runsaana esiintymänä. Järven kalastossa ovat säilyneet alkuperäiset taimen-, harjus- ja siikakannat. Järven tärkein saaliskala on pienikokoinen muikku. Sen paikallisen nimityksen "kitkanviisas" sanotaan johtuvan siitä, että kala ei lähde uimaan Kitkajokea alavirtaan Venäjälle. Kitkajärvillä työskentelee useita ammattikalastajia.

Kitkajärven monipuoliseen selkävesilinnustoon sisältyy ehkä Suomen runsain kuikkakanta. Kitkajärvet kuuluvat Koutajoen vesistöalueeseen, joka on Suomen puolella suojeltu koskiensuojelulla. Ala-Kitkasta itään lähtevä Kitkajoki yhtyy Oulankajokeen, ja se edelleen Koutajokeen. Viime jääkauden jälkeen Kitkan vesistö laski lyhyen aikaa länteen Livojärvenimisen järven kautta nykyisen Iijoen vesistöön. Vedenjakaja Maanselkä kulkee Kitkajärven eteläpuolelta. Yli- ja Ala-Kitkalle on tehty ohjeellinen veneilyreitti.

Kiinteistörekisterin mukaan vesien omistus jakaantuu seuraavasti: Jakamattomat yhteiset vesialueet: Akanlahden-, Hyväniemen-, Raistakan-,

Tolvan-, Yli-Kitkan- ja Posion osakaskunta. Valtion vesialueet: Metsähallitus. Tiloille kuuluvat vesialueet.

TOIMENPITEET

1 KALATALOUDEN SEURANTA JA SUUNNITTELU

Tavoite: Kalavesien käytön- ja hoidon päätöksentekoa palvelevaa tiedonkeruuta lisätään niin, että kalavarojen määrä ja tila, nykyinen käyttö ja käytön perusteet tiedetään. Ammattikalastuksen mitoitusta perustuu kalastusvolyymiin käyttöasteeseen ja muutoksia seurataan kalastajapalautteilla. Lapin TE-keskuksen kalatalousstrategia toteutuu soveltuvin osin ja sitä käytetään alueen kalatalouden jatkuvassa kehittämisessä. Tutkimuksen tuottamaa tietoa käytetään käyttämään suunnittelutyössä ammattitaitoisen henkilöstön ohjauksessa. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi luodaan kontakteja elinkeinoelämään Koillis-Suomen alueella. Kaikki toimenpiteet tähtäävät kalastuksen suosion lisäämiseen ja kalan omavaraisuuden turvaamiseen.

Toimenpidesuosituks:

1. Kalastustiedustelu toteutetaan kolmen vuoden välein, alkaen 2010.
2. Ammattikalastuksen saaliseuranta toteutetaan kirjanpitolokalastuksena.
3. Kalanistutusrekisterin ylläpitoa tehostetaan.
4. TE-keskuksen kalatalousstrategia otetaan huomioon soveltuvin osin vuosittaisessa toiminnansuunnittelussa.
5. Kitkajärven käyttö- ja hoitosuunnitelmaan toimenpidesuunnitelman kuvaukseen lisätään kalavarojen tilaa ja käyttöä koskeva osa.
6. Kalantutkimuksen ja -viljelyn kanssa laaditaan ohjelma Kitkajärven taimenkannan hoitotulosten seuraamiseksi ja poikastuotannon turvaamiseksi.
7. Kalatalouden palveluja ja tuotteita käyttävät yritykset ja heidän tarpeet kartoitetaan.
8. Suoraa yhteydenpitoa Kainuun TE-keskukseen lisätään.

2 PÄÄTÖKSENTEKO, YHTEISTYÖ JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tavoite: Yhteistyötä kehitetään tukemalla yhteistyöverkoston toimintaa ja niiden kautta osapuolten parempaa sitoutumista päätöksentekoon. Tietämättömyys ei rajoita kalavesien hoitoa ja kalastuksen järjestämistä. Kaikki päätöksenteko on avointa ja hallinto toimivaa. Ympäristöuhkiin suhtaudutaan kriittisesti ja ympäristötilan muutoksia seurataan aktiivisesti. Kalatalouden toimijoiden yhteistyö pystyy tarjoamaan asiakkailleen ja yleisölle kalastuselämyksiä ja kalatuotteita entistä ammattitaitoisemmin.

Toimenpidesuosituks:

1. Kalastusalueen hallitus asettaa 2-3 -jäseniset valiokunnat elinkeinokalatalouteen ja matkailukalastukseen. Tehtävänä yhteistyön vahvistaminen ja ulkoisten yhteyksien lisääminen.
2. Kalavesien hoidon tietämystä lisätään kurssitoiminnan avulla.
3. Markkina- ja kuluttajalähtöisyyttä lisätään hakeutumalla yhteistyöhön elinkeinokalatalouden toimijoiden ja rahoittajien kanssa.
4. Osakaskuntien yhdistämisiä edistetään siellä, missä siihen on edellytyksiä.
5. Kalastusalueen vaikuttavuutta ympäristönsuojelussa lisätään olemalla mukana järjestöissä ja tapahtumissa.

3 KALAVAROJEN HYÖDYNTÄMINEN

Tavoite: Kitkajärvi tarjoaa kestävän ja järkevän kalastuksen mahdollisuuden, mikä perustuu luontaisesti lisääntyviin kalakantoihin ja hyödyntää kalojen kasvupotentiaalin. Järven hyvä ympäristötila takaa monipuolisen saalislajiston. Eri kalastusmuodot eivät kilpaile keskenään. Ammatikalastus on tavoitteellista ja sitä toteutetaan jatkuvuutta tukevalla kalastuslupapolitiikalla. Kotitarve- ja virkistyskalastus hyödyntää koko kalastoa ja vähempiarvoisten kalalajien pyyntiin kannustetaan. Matkailussa kalastus on tuotteistettu vaihtoehto, jossa kohderyhmille tarjotaan kalastuselämyksiä ja kotiinviemiseksi ammattitaidolla käsiteltyä ja jalostettua kalaa.

Toimenpidesuosituks:

1. Kalastusalueen ja osakaskuntien välisiä tehtävänsiirtosopimuksia laajennetaan ammattikalastukseen.
2. Kotitarve- ja virkistyskalastuksessa katiskakalastus kaikille vapaaksi.
3. Mökkiläisten verkkokalastusoikeuksia laajennettava huomioiden taimenkantojen hoitotavoitteet.
4. Hoitokalastukseen rahasto, jonka kautta voidaan tukea ammattikalastajien hoitokalastusta.
5. Matkailun ohjelmapalveluyrityksille räätälöidään matkailijaryhmälupa, joka korvaa henkilökohtaisen kalastusluvan.
6. Sähköistä kalastuslupien myyntiä kehitetään niin, että kalastusluvat on lunastettavissa matkapuhelimella ja netissä.

4 KALASTON OLOSUHTEET

Tavoite: Kitkajärvi säilytetään ekologisesti monimuotoisena, jossa ihmisten toiminnan vaikutukset pyritään minimoimaan. Vesiensuojelun tavoitteena on Ylä-Kitkajärven rehevöitymisen pysäyttäminen, mikä tukee luonnontilan säilymistä ja parantaa sitä kautta kalalajien keskinäistä luonnontasapainoa.

Toimenpidesuosituks:

1. Seurataan suojeluohjelmien toteutumista ja informoidaan kaikkia sidosryhmiä suojelun tärkeydestä.
2. Valvotaan valuma-alueella tehtävien metsä- ja maatalouden toimenpiteiden vesiensuojelun toteutumista tekemällä tiivistä yhteistyötä valvontaviranomaisen kanssa.
3. Suunnitellaan ja jatketaan Kitkaan laskevien jokien kunnostuksia.

5 KALATAOUEDELLISET HOITOTOIMET

5.1. Taimenkantojen hoidon ja käytön tavoite: Kitkajärven taimenkannat pidetään luonnonvaraisina ja hoitotoimissa kiinnitetään huomiota taimenen koko elinalueelle. Hoitotoimien tavoitteena on säilyttää Kitkajärven kahden taimenkannan perinnöllinen monimuotoisuus, tukea luontaista lisääntymistä ja parantaa istutusten tuottoa. Tämä edellyttää myös taimenen alamitan nostamista tulevaisuudessa 65 cm:n. Alueen kalanviljely on omavarainen tuotettavan istukasmateriaalin suhteen. Taimenkantojen elvyttämisessä käytetään tehokkaasti kalastuksensäätelystä, jonka toimivuuden varmistamiseen ovat kaikki osapuolet sitoutuneet. Suositusten ja määräysten toteutumista seurataan kalastusvalvontaa tehostamalla.

Toimenpidesuosituks:

1. Kannanvahvistusistutukset tulee toteuttaa taimenkannalla tai –kannoilla, jotka ovat peräisin joko yhdestä tai useammasta Kitkajärven laskevista joista. Eri kantojen emokalastot tulee uusia riittävän usein luonnosta.
2. Jokituotannon mukainen saalistuotto edellyttää, että koko Kitkajärven istutetaan 12 700 kpl 3-vuotiaita, kesipituudeltaan vähintään 22-24 cm pituisia ja vaellusvalmiita, luonnonsmoltin kokoisia poikasia. Istutusten painopisteen tulisi olla Yli-Kitkalla (10 000 kpl), jolloin Ala-Kitkan osuus olisi 2 700 kpl. Järvelle tehtäviä istutuksia tulee hajauttaa mahdollisimman moniin paikkoihin tasaisen leviämisen varmistamiseksi.
3. Yli-Kitkaan laskevien jokien poikastuotannon vahvistamiseksi tavoitteella, että istutettuja poikasia on koskessa syksyllä 1 kpl/m², istutetaan 1-vuotiaita poikasia kevätistutuksena 20 000 kpl. Istutuspaikkoina tulee suosia jokien ylimpiä osia predaation vähentämiseksi.
4. Kalastusalue on määrännyt taimenen alamitaksi 50 cm. Alamitan korotus oli tarpeen kutukannan vahvistamiseksi.
5. Pitkäsiima- ja pintaverkkopyynti kielletään kaikissa osissa Posion puoleista Kitkaa. Kielto perustuu kutevan taimenkannan pienuuteen.
6. Verkkokalastuksessa ajalla 1.9. – 15.12. silmäkooltaan 82 – 138 mm (solmuväli 41 – 69 mm) verkkojen käyttö on kielletty. Tiheäsilmäiset verkot ovat vaaraksi keskenkasvuisille taimenille.
7. Poikastuotantoalueiksi varataan Himmerki-, Kirintö-, Suonnan-, Tolvan-, Riisi-, Lohi-, Jalan- ja Raistakanjoki, joissa kielletään kaikenlai-

nen kalastus, mukaan lukien yleiskalastusoikeudet. Kielto koskee myös jokien suualueita vähintään 200 metrin matkalla joen suualueelta. Kieltoalueen leveys on valtaväylän keskeltä mitattuna vähintään 100 metriä molempiin suuntiin.

8. Kalastusalueen hallitus asettaa kalastuksenvalvojan valan vannoneita kalastuksenvalvoja alueellisesti kattavasti.

5.2 Harjuskantojen hoidon periaatteet ja tavoite: Kitkan harjuskannat voidaan ryhmitellä kahteen muotoon elinympäristön ja vaelluskäyttäytymisen perusteella: paikallinen järven karikolla kuteva harjus ja paikallinen virtapaikoilla elävä jokiharjus. Eri alueiden harjukset eroavat toisistaan perimältään niin, että eroja voi olla vesistöalueidenkin sisällä. Harjuksen kannalta oleellista on estää vesistöjen rehevöityminen ja kiintoaineen huuhtoutuminen vesistöön. Molemmat heikentävät lajin elinolosuhteita varsinkin mäti- ja pienpoikasvaiheessa. Kalastuksen ohjauksessa suositeltavaa olisi ottaa käyttöön vesistökohtaisia, harjuksen sukukypsyyteen soveltuvia alamittarajoituksia. Harjuksen paikallisuuden vuoksi solmuvälirajoitukset on helppo kohdistaa vain lajin oleskelualueille. Ensimmäisenä tavoitteena on hankkia päätöksentekoa varten kaikki tarvittava tieto, jonka pohjalta laaditaan hoidon ja käytön tavoitteet sekä yksityiskohtaiset toimenpidesuosituksia.

Toimenpidesuosituksia:

1. Selvitetään harjusmuotojen runsaus elinalueillaan sekä vaelluskäyttäytyminen.
2. Selvitetään harjusmuotojen perimä ja valitaan kalanviljelyyn parhaiten sopiva muoto.
3. Selvitetään ympäristöolosuhteiltaan parhaiten harjusmuotojen elinalueiksi soveltuvat alueet.
4. Laaditaan harjusmuotojen hoitosuunnitelma sekä suositukset kalastuksen järjestämiseksi.

5.3 Muiden kalakantojen hoidon tavoite: Kannat ovat luonnonvaraisia ja alikalastettuja, joten kantojen säätelyyn ei ole aihetta, lukuun ottamatta vähempiarvoisten lajien tehopyyntiä.